

Fire frimodige furier

Høysommer og hageselskap – gode venninner i godt lune løfter glassene og skåler med hverandre. Gratulerer med dagen! Og takk for de vakre blomstene! Hvordan går det med boken din, kommer den ut i år? Barbra Ring, Regine Normann, Nini Roll Anker og Sigrid Undset, de var alle kjendiser i sin tid og drivende krefter i Norsk Forfatterforening. Travelt opptatt som de var, med romanprosjekter og familieforpliktelser, oppdrag og verv, hadde de lite tid til å pleie private vennskap. Men om sommeren,

når det var høysesong for sosiale sammenkomster og blikket var vendt utad, møttes de gjerne. Barbra og Regine hadde fødselsdager i juli, keisermånen som er oppkalt etter Julius Cæsar. Det ga anledning til uformelle sammenkomster, til hageselskap med vin og roser under løvtunge trær, og til traktering med laks og jordbær på hvite duker. Så fikk de seg en lang snakk, om alt fra bøker og blomster til familie og ferieturer. Og siste nytt av forlagssladder.

I Sigrid Undsets skjønnlitteratur er det ikke mange venninner som har et nært og tillitsfullt forhold til hverandre, og heller ikke mange kvinnefellesskap hvor båndene går på kryss og tvers, slik at man kan snakke om en gruppe av fortrolige venner. Selv mellom Francesca og Jenny i romanen *Jenny* er det én som søker nærhet og én som skyr unna. I Undsets private liv var det få hun åpnet seg for. Noen kom henne nærmere for en tid, men det skulle ikke mye til før hun trakk seg unna. Det var til skrivemaskinen hun betrodde sine innerste tanker og følelser, noe som kanskje var grunnen til at hun ikke likte å snakke offentlig om sine bøker. Tre av hennes kvinnelige kolleger kjente henne likevel bedre enn de fleste, og disse fire dannet en gruppe, man kan nesten kalle det en klubb, som holdt kontakt med hverandre helt til krigen og døden skilte dem ad.

Til å begynne med var det ”fagforeningen” som var deres felles forum og oppgave. Norsk Forfatterforening var ennå en ung organisasjon under oppbygging da de meldte seg inn og ble kjent med hverandre. Foreningen ble stiftet sommeren 1894, etter initiativ fra et opprømt pjoleterselskap på Grand Café. Nyskapingen viste seg å være liv

Nan Bentzen Skille (f. 1945) er cand. philol. Hun var leder av Sigrid Undset Selskapet de fem første årene etter stiftelsen i 1997, redaktør for tidskriftet *Gymnadenia* 1997–2003 og rådsmedlem i Norsk Litteraturfestival – Sigrid Undset-dagene 1995–2010. Skille har presentert Undset i skolefjernsynsserien *Nordiske giganter* og vært prosjektleder for videoproduksjonene *Østenfor sol og vestenfor måne* (2001) og *Ei blott til lyst* (2006). Hun arbeidet med restaureringen av Bjerkebak i fem år, og ble tildelt Anders Sandvigs Museumsstipend for 2000. Skille har skrevet *Innenfor gjerdet. Hos Sigrid Undset på Bjerkebak* (Aschehoug forlag 2003, nytt opplag 2008), som også er oversatt til engelsk (Aschehoug 2009).

Regine Normann

laga, ikke minst fordi den straks fikk et viktig oppdrag å utføre. Kirkedepartementet ønsket kvalifiserte anbefalinger med hensyn til hvilke forfattere som burde få statlige stipend; det var seks-syv større og mindre beløp til fordeling hvert år, og søkerlisten var alltid lang. For å ta seg av dette arbeidet

etablerte Forfatterforeningen en egen komité kalt "Det sagkyndige Udvalg", senere omdøpt til "Det litterære Råd". Utfordringen for komitémedlemmene var å holde seg oppdatert om alt som ble utgitt i landet, og å vise fordomsfritt og rettferdig skjønn når innstillingene skulle skrives. Hvor godt de lyktes, kan diskuteres. Helt frem til 1920 var det bare to kvinnelige forfattere, Regine Normann og Sigrid Undset, som hadde fått "stort" stipend.¹ Det var nok en utbredt oppfatning at kvinnenes forfatterskap ikke var like viktige som mennenes. Likevel var det de dyktige damene som preget foreningens virksomhet i årene fra 1905 til 1920, og det var de som fikk den på rett kjøll igjen da den holdt på å kullseile i de turbulente trettiårene.

Barbra Ring, Regine Normann, Sigrid Undset og Nini Roll Anker var et uvanlig sterkt firkløver som hadde betydelig innflytelse på Forfatterforeningens virksomhet i flere tiår, og som firkløvere flest brakte de hell med seg. Barbra Ring var den første som våget seg inn i sigarrøyken på Café Engebret, hvor medlemsmøtene ble holdt. Hun hadde debutert i 1904 med *Babbens dagbok*,

en lettvent og kvikk ungpike-roman. Livlig, nyskilt og nett fant hun seg straks til rette blant de skrivende, og mennene svermet om sin nye Nora som biene om en morsom blomst. Med sjarm og humor taklet hun oppmerksomheten, og selv en skarp kritiker og notorisk kvinnebedærer som Tryggve Andersen holdt hun behendig i sjakk.

Barbra Ring skrev raskt og lett og mye. Historiene som hun fortalte for datteren Gerda, ble til barnebøkene om Peik og Fjellmus og Bymus. De solgte godt og ble trykket i opplag etter

Regine Normann og Barbra Ring

opplag. Tidlig i karrieren hadde hun også suksess med en kulturhistorisk biografi om sin oldemor Hanna Winsnes, den dyktige prestekonen som ble Norges første kokebokforfatter. Barbra Ring var avhengig av sin penn for å livnære seg, og det klarte hun, flittig som hun var. Det ble sagt om henne at hun fløy fortene en tid, og da hun bodde i Åsmarka ved Lillehammer et år, kom naboen bort og fortalte at folk i bygda "tror du er litt gal, du er så fort i vendingen". Vesle Gerda var enig og mente: "Her snakker de som en metemark, og vi snakker som en maur!"²

I 1906 fikk Barbra Ring selskap av Regine Normann i Forfatterforeningen. Serine Regine Normann, som var det nye medlemmets fulle døpenavn, kom fra Bø i Vesterålen. Hun var en viljesterk og varmhjertet kvinne med en romslig figur og et frodig fortellertalent. Som fireåring hadde hun mistet faren, noe som førte til at hjemmet ble oppløst og søskenflokket spredd for alle vinder. Sina, som hun den gangen ble kalt, vokste opp hos strenge slektninger hvor hun vantrivdes. Gløgg som hun var, sto hun øverst på kirkegulvet ved konfirmasjonen, og like etter fikk hun post som guvernante for prestens barn. Arbeidsgiveren var kjent for å være glad i unge kvinner, noe prestekona var forarget over. Da Sina var 17 år gammel, ble hun plutselig gift med klokkeren i nabobygda, Peder Johnsen, som var 22 år eldre enn henne. Klokkeren ble selv overrasket da han fikk høre at han skulle stå brudgom, men presten og hans kone sørget for å få giftermålet raskt i stand. Alle skottet naturligvis mot brudens mage, men noe barn fikk hun ikke, verken denne sommeren eller senere.

Etter flere år med vantrivsel og mishandling i ekteskapet, rømte Sina til Kristiania og utdannet seg til lærerinne. Peder Johnsen fulgte etter og tryglet og truet for å få henne tilbake til ektesengen, men hun stengte døren og nektet. Langt om

Barbra Ring

lenge gikk klokkeren med på skilsmisse, men bare hvis kona kunne betale ham 150 kroner i kontanter.³ Da gikk Sina til Aschehoug forlag og la fram et manuskript som hun hadde skrevet i all hemmelighet. Romanen *Krabvåg* (1905) ble antatt, og forskuddet rakk til både skilsmisse og nytt navn: Sina Johnsen ble til Regine Normann.

Med bøkene som kom fra 1905 og utover, fikk Normann et solid renommé som en av Nord-Norges fremste diktere; en særegen stemme som skildret det karrige livet i kystbygdene med ramsalt realisme og barsk humor, men også med åpent blikk for det fantastiske og overnaturlige. Stillingen som lærer på Sofienberg skole torde hun aldri å gi slipp på; hun hadde lært en gang for alle at personlig frihet var avhengig av økonomisk styrke. 41 år gammel giftet hun seg på nytt – med selveste Tryggve Andersen, en av tidens fremste litterære smaksdommere. Hver torsdag kveld holdt dette umake paret salong i sin leilighet i Stensgaten, og venner og kolleger innfant seg gjerne. Diskusjonen kunne bli både heftig og høylytt, men når vertinnen selv grep ordet, ble det taust rundt bordet, for ingen kunne snakke med et slikt varmt engasjement som Regine Normann. I 1913

Sigrid Undset

ble hun konfrontert med at en tysk beundrerinne ventet Tryggve Andersens barn, og så måtte hun gjennom enda en ydmykende skilsmisse. Varmt oppmuntret av sine venner fortsatte Normann å skrive, og i midten av 1920-årene kom hun med flere samlinger av eventyr og sagn fra Nord-Norge. Det er først og fremst disse som har blitt stående etter Regine Normann.

I 1908 var det Sigrid Undsets tur til å melde seg inn i Forfatterforeningen. Hun hadde provosert det borgerlige Kristiania fra første linje med bekjennelsen: "Jeg har vært min mann utro".⁴ Etter beste evne forsøkte hun å leve opp til sitt useidelige image, spesielt når hun var sammen med kollegene. Herman Wildenvey husket henne fra sin egen debut på Engebret, som en storladent,

rank og statelig skikkelse som satt og røykte små sigarer. "Det falt mig ikke inn at hun kunne være annet enn en moderne, velorientert ung dame."⁵ Visst var Undset både moderne og velorientert, men hun var også selvbevisst poserende og full av fryd hver gang hun lyktes i å sjokkere. Ring forteller i sine memoarer om en episode som fant sted en lys vårnatt. Etter et møte i Forfatterforeningen, var det en munter gjeng fra Café Engebret som fulgte Barbra Ring hjem, og der ble det spist og drukket og kranglet til den lyse morgen.

Og imens satt den nye forfatterinne, slank og hofteløs som en unggutt, vakker og ung og uskyldig å se på, i sofaen og så med store tunge øyne og sa lite. Det kom som en bombe da hun plutselig sa: "Jeg må gå nu." "Hvor hen?" "Til min elsker."

Hun så på ansiktene, som var tomme av forbauselse – da smilte hun. Ingen trodde henne. Ordene virket likeså forbløffende som de første den unge piken sa som forfatter i fru Marta Oulie: "Jeg har bedratt min mann."⁶

"Ingen trodde henne", skriver Barbra Ring. Hun var ikke den eneste som betraktet Undset med undring og etter hvert også med respekt og beundring, men det var få som kom den merkelige forfatterinnen tett innpå livet. Hun holdt avstand – med ett unntak. Den fjerde i firkløveret var hennes fortrolige i mange år.

Nini Anker Roll var en vakker og begavet embetsmannsdatter, opprinnelig Nini Roll fra Molde. Gjennom farens karriere som statsråd i Kristiania og Stockholm fikk hun oppleve adel og unionspolitikk på nært hold, og 17 år gammel ble hun gift med en ti år eldre godseier fra de dype skogene i Østfold. Som Nini Anker ble hun ført

Nini Roll Anker

inn i et herregårdsliv som snart ble en tvangstrøye for henne, både fordi hun ikke kunne produsere den arvingen som alle ventet på, og fordi hennes sympati med dem som hadde det vanskelig, førte henne på kollisjonskurs med ektemannen. Vel var hun adelig av utseende og opptreden, men av politisk legning var hun sosialist. Hennes omsorg for de svakeste i samfunnet var uslitelig, enten de var fabrikkarbeidere, psykiatriske pasienter, barnehjemsbarn eller lutfattige kunstnere.

Etter først å ha skrevet romanen *I blinde* (1898) under det vaklende pseudonymet Jo Nein, debuterte hun i 1906 som Nini Anker med novellesamlingen *Lil-Anna og andre*. Peter Anker ble forarget over de sosialistiske tendensene i boken og klaget over at ektefellen motarbeidet ham.⁷ Så ble det skilsmisse – og deretter medlemskap i Forfatterforeningen. Etternavnet beholdt hun, riktignok i tillegg til sitt eget pikenavn, for i 1910 giftet hun seg med Peter Ankers fetter, Johan Anker, og bosatte seg med ham ved fjorden i Asker. Det var et lykkelig ekteskap, selv om Nini til sin sorg forble barnløs. På verftet i Volden bygde Johan Anker

eksklusive seilbåter og pleide sin omgang med adel og rikfolk fra inn- og utland, mens Nini ble valgt inn i vergeråd og fattigstyre og holdt åpent hus for sine kunstner venner. Flittig ved skrivebordet var hun også; alt i alt kom det 27 bøker fra hennes hånd, de fleste sterkt samfunnskritiske. Da ekteparet Anker fikk nye naboer på Skaugum, inviterte de kronprins Olav og kronprinsesse Märtha til å bygge sitt badehus ved siden av deres eget nede ved stranda. Det førte til at Nini Roll Anker fikk tilnavnet ”kongelig norsk hoffkommunist”.

Ved første øyekast kan det virke underlig at akkurat disse fire kvinnene, kvikke Barbra Ring, folkelige Regine Normann, sære Sigrid Undset og aristokratiske Nini Roll Anker, skulle finne hverandre. De var høyst forskjellige, ikke bare med hensyn til personlighet, forfatterskap og sosial bakgrunn, men også i trosspørsmål og av politisk overbevisning. De var ikke engang jevnaldrende. Regine var den eldste, født i 1867, deretter kom Barbra og Nini med tre års mellomrom, mens Sigrid, født i 1882, var den yngste. Ett hadde de felles, og det var at de alle var Aschehoug-forfattere og ytterst lojale mot ”Sir William” og hans stab. I begynnelsen av det nye hundreåret hadde William Nygaard meislet ut firmaprofilen for Aschehoug som kvinnes og det selvstendige Norges fremste forlag, og firkløveret Ring, Normann, Undset og Anker var svært viktige i denne merkevarerbyggingen. Arbeidet i Forfatterforeningen knyttet dem enda tettere sammen, selv om de i enkeltsaker ofte sto på hver sin side. Barbra Ring gikk som oftest til høyre og Nini Roll Anker til venstre, og når stipendier skulle deles ut, klatret de opp på barrikadene og kranglet om hvem som hadde den mest begavete protegéen. Sigrid Undset trivdes best i Det litterære Råd sammen med Peter Egge og en håndfull av andre beleste menn. Når hun først engasjerte seg i kontroversielle foreningsspørsmål og måtte fram i rampelyset, valgte hun standpunkt etter sak, ikke etter vennskap. Om nødvendig satte hun sin stilling inn på det hun mente var riktig. Det gjorde hun til gagns i 1936, da hun som påtropsende formann forsvarte den tyske konsentrasjonsleirfangeren Carl von Ossietzky som kandidat til Nobels fredspris. Knut Hamsun mente at Ossietzky var en sviker som hadde påført Hitler-

*Nini Roll
Anker,
Sigrid Undset
og Regine
Normann*

Tyskland stor skade ved å røpe militære hemmeligheter, og at Nobelkomiteens nominasjon derfor var en skandale. Barbra Ring sympatiserte med Hamsuns fløy, men det var Nini Roll Anker og Sigrid Undsets standpunkt som vant fram, og Ossietzky fikk prisen *in absentia*. Dermed ble det avdekket en kløft mellom venner og kolleger, en av grunn som de lenge hadde ant konturene av. Den som forsøkte å bygge bro var, som alltid, Regine Normann.

Det som gjorde at de fire venninnene tross alt følte sterk samhørighet med hverandre, var deres kvinneerfaringer med hensyn til ekteskap. De fleste av deres medsøstre nøyde seg med den mannen de kunne få, ikke den de ville ha, men disse fire insisterte på å forme sitt liv og sin skjebne selv. Sigrid Undset og Nini Roll Anker hadde begge brutt *inn* i et annet ekteskap for å sikre seg sin partner. Hva det ville si å bryte *ut* av et ekteskap, var noe alle fire visste av egen erfaring. Rundt 1900-tallet var skilsmisse per definisjon en skandale og en prosess som krevde sterk rygg. Først måtte man gjennom en skjærsild av pinefulle avhør og langdryg bevisføring. Mannens rett til seksuelt samkvem og partenes respektive skyld skulle belyses og vurderes, så kom en runde med tvungen megling, deretter lang separasjonstid, og til sist oppløsning ved dom. På

tross av det sterke sosiale trykket de fire venninnene hadde opplevd gjennom disse prosessene, gikk de med løftet hode og gjemte seg ikke bort. De fikk det som de ville, men holdt seg innenfor rammer som i dag virker ytterst anstendige. Ingen av dem kunne beskyldes for å være "løsaktige", til tross for sine skilsmisser og det usnerpete synet på erotikk som kom til uttrykk i deres bøker. Med relativ åpenhet skildret de seksuallivets fallgruver og gleder, og viste hvordan kjønnsdriften kunne føre til tvang og tragedie, men også til dyp lykke og tilfredsstillelse. De skildret kvinner som gir erotikken så mye rom at den blir en styrende kraft i livet, på tvers av samfunnets konvensjoner og krav til pyntelig adferd. Likevel lot de seg ikke rive med av dem som ropte høyest på "kvinnenes emancipasjon". Tvert imot ga de uttrykk for stor skepsis overfor alle som for enhver pris ville ha mødrene ut av hjemmet, og de mente at kvinnebevegelsen var overklassepreget og teoretisk i én leir og sentimental og utopisk i en annen. Når de fire venninnene møttes, kunne diskusjonen være både kritisk og raljerende, og da en ivrig kvinnesakskvinne omtalte tidsskriftet Nylænde som "vårt kjønnsorgan", fikk de seg en ordentlig gapskratt.

Ikke uventet var den støtten de selv fikk fra feministhold høyst upålitelig. Da Undsets "usede-

lige” roman *Jenny* ble satt på agendaen i Kvinnelig Stemmerettsklubb, forsøkte Barbra Ring å slå an en lett tone under innledningen, men forsamlingen føyste henne til side og gikk rasende til angrep på Undset. I boken om Forfatterforeningens historie forteller Nils Johan Ringdal hva som skjedde:

Både Fernanda Nissen og Nini Roll Anker prøvde å ta Sigrid Undset i forsvar. Men ingen ville høre på dem. Det var først da Regine Normann sto opp i hele sin velde, at det kom et visst gjennomslag. Hun hadde gledet seg til å treffe eliten av kvinnelig norsk intelligens, sa hun idet hun rettet sine brennende øyne mot sine medsøstre. Men på dette møtet hadde hun i stedet sett en råskap og et kaldflir man aldri ville oppleve blant arbeiderkvinner! Noen år senere stilte Sigrid Undset og Nini Roll Anker sammen i et tilsvarende forum: ”Kvinnelig diskusjonsforening”. Denne gangen var det en bok av Nini Roll Anker som sto på tapetet: *Det svake kjønn*. Stemningen var langt bedre, og innledningsforedraget var overstrømmende og velvillig. Til gjengjeld var det så totalt misforstått at hedersgjesten følte seg svært svett der hun satt. Da bøyde Sigrid Undset seg over henne og hvisket ”Er det ikke som å ligge bundet og ha en høne spaserende på seg?”⁸

”De fire furier”, som man kunne fristes til å kalle dem, støttet hverandre på mange måter, både offentlig og privat. De anmeldte hverandres bøker, ga hverandre en hjelpende hånd med praktiske problemer, og sendte hverandre oppmuntringer når det røynt på som verst. I 1915 gikk Knut Hamsun i en avisartikkel i Morgenbladet til angrep på kvinner som hadde begått fosterdrap; han forlangte dødsstraff, uansett hvilke tragiske omstendigheter som lå bak. Sigrid Undset rykket ut til kvinnenens forsvar, og Regine Normann sendte henne straks sin takk: ”Gud inderlig lønne og vel-signer deg for din rettsindige måte å si fra på i Morgenbladet i kveld. Jeg har sjelden lest noe som har grepet meg mer –”.⁹ Sigrid Undset må ha satt pris på den varme støtten, for da hun fødte en datter et halvt år senere, spurte hun Regine Normann om å være barnets gudmor.

Enkelte ganger holdt det hardt å bevare venn-

skapet. Da Barbra Ring ga ut sin første seriøse voksenbok, en historisk roman fra Oslo og omegn på 1600-tallet, oppdaget Sigrid Undset straks flere feil, og uten omsvøp lot hun forfatteren få høre det. Svaret fra Ring var så spydig at det må ha dryppet av pennen da hun skrev det: ”Kjære Sigrid Undseth, når du er så elskverdig, uspurt, å ofre din tid på å belære meg på en så hensynsfull måte, må jeg på min side få lov å forklare, at de ting studerte lille Barbra Ring med sin far, mens store Sigrid Undseth lå i vuggen.”¹⁰ Da hun hadde roet seg litt, prøvde hun å forklare sin vrede med å si: ”du vet visst godt nok at jeg anerkjenner deg som meget større enn meg. Jeg ble sint fordi du tror jeg ingenting kan –”¹¹

Undset tok refsen med fatning, og flere år senere, da Barbra Ring havnet på Bærum sykehus etter et stygt fall, dukket hun opp med et lass av pakker og presanger. Blant de andre pasientene var visitten en sensasjon; de ville vite ”om hun var *den ekte?*” Barbra Ring innrømmet så gjerne at hun syntes det var flott å kunne ”vikte seg” med Sigrid Undset, men beundringen stakk nok mye dypere: ”Hun er som en søyle, fast og upåvirkelig”, skrev Ring i sine memoarer og fortsatte:

Ingen er så morsom å sitte på tomannshånd med mange timer som hun. Jeg sa engang: Hvorav kommer det at vi har det morsommere enn andre? ”Vi vet mer,” svarte hun. *Hun* vet meget mer. Hun har lest mer. Og på de felter hvor hennes særlige interesser ligger, så hun har kunnet utdype sin viten her i en forbausende grad... Jeg vet ingen som så suverent er seg selv som Sigrid Undset. Ingen så real. Ingen så rar.¹²

Mellom Nini Roll Anker og Sigrid Undset var forholdet lenge tett og fortrolig, men også mellom disse to kom det knuter på tråden. Grunnen skal ha vært en episode på Theatercaféen en høstdag i 1924. Unge Nordahl Grieg slentret inn og slo seg ned ved bordet til de to damene, og Undset, som ikke visste at Grieg var journalist, snakket åpent om sitt syn på den protestantiske kirken. Dagen etter sto et dobbeltintervju med Undset og Anker på trykk i Oslo Aftenavis, og Undset var rasende. Hun følte seg forrådt, og mente at Nini Roll An-

ker burde ha advart henne. Uhellet inntraff bare noen få uker etter at Undset hadde konvertert, og som nyslått katolikk følte hun seg svært sårbar. Anker hadde liten forståelse for hennes heftige religiøse engasjement, og Undset, som på tross av sitt fjerne blikk var en skarp observatør, følte seg ikke trygg på venninnen. Hun hadde lagt merke til hvor smidig Nini Roll Anker beveget seg i enhver sosial sammenheng, hun var en dame, hun forsnakket seg aldri. Men hvor dypt stakk vennskapet egentlig? Hvor lojal var hun?

Det gikk mange år før de en gang så nære venninnene tok opp kontakten med hverandre igjen. Kanskje var det for å gjøre bot, at noe av det siste Nini Roll Anker skrev, var en liten, varm og svært diskret biografi om Sigrid Undset. Arbeidet med *Min venn Sigrid Undset* ble fullført våren 1940, og så ble manuskriptet deponert hos forlaget i påvente av lysere tider. Selv fikk Anker hverken oppleve at boken kom ut, eller at Undset vendte tilbake fra sitt eksil i USA. Høsten 1940 døde Johan Anker, og sykdom og skuffelser tok det siste av ektefellens livslyst; hun orket ikke mer. Merkelig nok døde Nini Roll Anker den 20. mai 1942, på Sigrid Undsets 60-årsdag. Man kan undres på om det kanskje lå en hilsen i det også.

NB: Artikkelforfatteren har benyttet vår tids ortografi i brevsitater og sitater fra Barbra Rings memoarer.

Alle foto i artikkelen er gjengitt med tillatelse fra Aschehoug forlag.

Noter

- 1 Nils Johan Ringdal (1993): *Ordenes pris*. Oslo: Aschehoug, s.52.
- 2 Barbra Ring (1929): *Minder og smaa bekjendelser*. Oslo: Aschehoug, s.57.
- 3 Liv Helene Willumsen (1997): *Havmannens datter*. Oslo: Aschehoug, s.84.
- 4 Sigrid Undset (1907): *Fru Marta Oulie*. Kristiania: Aschehoug, s.3.
- 5 Ringdal (1993): samme sted, s.63.
- 6 Ring (1929): samme sted, s.218.
- 7 Tordis og Jo Ørjasæter (2000): *Nini Roll Anker*. Oslo: Aschehoug, s.85.
- 8 Ringdal (1993): samme sted, s.66.
- 9 Brev fra Regine Normann til Sigrid Undset 18.02.1915. Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket.
- 10 Brev fra Barbra Ring til Sigrid Undset 17.11.1914. Håndskriftsamlingen, NB.
- 11 Brev fra Barbra Ring til Sigrid Undset, nov.1914, Håndskriftsamlingen, NB.
- 12 Barbra Ring (1947): *Mellom venner og fiender*. Oslo: Aschehoug, s.201.